

Ruumiin kuvia tutkimassa

Marianna Laiho ja Iiris Ruoho (toim.): Median merkitsemät: ruumis ja sukupuoli kuvassa. Jyväskylä: PS-kustannus, 2005, 158 sivua.

Marianna Laihon ja Iiris Ruohon toimittama *Naisen naamio, miehen maski: katse ja sukupuoli mediakuvassa* (1996) on ollut yksi harvoja suomenkielisiä median ja sukupuolen tutkimukseen keskittyviä oppikirjoja ja se onkin tuttu useamman oppilaitoksen tutkintovaatimuksesta. Toimittajien uusi teos, *Median merkitsemät: ruumis ja sukupuoli kuvassa*, jatkaa aiemman teoksen vanavedessä, joskin hieman painopistettä muuttaen. Teos käsittelee viiden kirjoittajan voimin sukupuolen ja ruumiin esiintymisiä televisiossa ja printtamediassa sekä suppeammin elokuvassa ja internetissä. Lähtökohta on lupaava: onhan ruumiillisuutta viimeisen vuosikymmenen aikana tematisoitu viljavasti sekä mediakuvastoissa että niitä koskevassa tutkimuksessa. Aihe on ajankohtainen, mutta siihen liittyvää tutkimusta on kuitenkin runsaasti. Verrattain pieni tamperelais-turkulainen kirjoittajajoukko taas tuntuisi mahdollistavan tiiviin, toisiinsa limittyvistä luvuista koostuvan oppikirjan rakentamisen. Tällainen kirja voisi taustoittaa sukupuoleen, mediaan, representaatioon ja ruumiillisuuteen liittyviä kysymyksiä eri aineistojen kautta ja erilaisista teoreettis-metodisista lähtökohdista – ja kun ky-

seessä on oppikirja – niitä didaktisesti tausoittaen.

Teosta lukiessa tämä enakkovaikutelma tai -oletus kuitenkin muuttuu. Yksittäiset luvut liittyvät lähinnä kirjoittajien omiin tutkimushankkeisiin, eikä tapaustutkimusten pohjalta rakennu laajempaa kuvaa representaatiotutkimuksen painotuksista, avainkäsitteistä tai taustoista tai kuva-analyysin kysymyksenasetteluja laajentaneista kokemuksellisuuden ja aistimellisuuden teorettisoinneista. Koska luen teosta ensisijaisesti oppikirjana, on tämä nähdäkseni ongelmallista. Teoksen johdannon avainsanamäärittelyn (representaatio, diskurssi, kontekstualistointi) ja loppuluvun ruumiin materiaalisuutta korostavan lyhyen yhteenvedon lisäksi teos ei käsittele systemaattisemmin mediaan, ruumiillisuuteen, sukupuoleen tai kuvallisuuteen liittyviä teorettis-metodologisia taustoituksia. Niinpä esimerkiksi lähiluvun käsite tai representaatiotutkimuksen suhde naiskuvakritiikkiin jäävät käsittelemättä.

Johdanto ei myöskään viitoita lukijaansa muun näitä kysymyksiä käsittelevän kotimaisen tutkimuskirjallisuuden äärelle tai paikanna itseään suhteessa niihin. Esimerkiksi Martti Lahden representaatioanalyysiä ja viihdettä käsittelevä johdanto Richard Dyer-artikkelikokoelmassa *Älä Katso!* (2002) tai Leena-Maija Rossin televisiomainontaa vastakarvaisesti lukeva *Heterotehdas* (2003) olisivat olleet tässä mielessä hyödyllisiä tekstejä – jälkimmäinen myös siksi, että se tarjoaa vaihtoehtoja

usein helposti negatiiviseksi kritiikiksi luisuvalle, "väärää kuvia" paljastavalle representaatioanalyysille. Teoksen loppusanat "Se, millaisia kuvia ja tekstejä media tuottaa, vaikuttaa osaksi myös siihen, miten meihin suhtaudutaan ja miten me näemme itseme" (s. 157) taas muistuttavat vahvasti Dyerin johdantosaanoja teokseensa *The Matter of Images: Essays on Representation* (1993, 1): "Se, miten meidät nähdään määrittää osaltaan sitä kuinka meitä kohdellaan; se, miten me käsittelemme muita pohjaa siihen kuinka me heidät näemme; tällainen näkeminen juontuu representaatiosta." Lukuohjeen sijaan vastaavantyyppinen – sinällään representaatioiden tutkimuksen tärkeyttä oivallisesti tiivistä toteamus – on siis asetettu loppuyhteenvedoksi.

Representaatioanalyysin menetelmällisiä ratkaisuja erittelee itse asiassa vain yksi kirjoittaja, Katariina Kyrölä, lihavuuden media-kuvastoja käsittelevässä, genre- ja stereotyyppianalyysin painotuksia, eroja ja mahdollisuuksia erittelevässä artikkelissaan. Kyrölä tuo tekstissään myös esille tutkijan paikantuneisuuden, tehtyjen tulkintojen ja luokitusten erityisyyden sekä aineistonsa kokoamiseen liittyvät ratkaisunsa. Tällainen representaatioanalyysin peruslähtökohtien pohtiminen ja avaaminen on oppikirjatekstissä elimellisen tärkeää. Tutkijan paikkaa ja analyysin sijaintea käsittelee myös Kaarina Nikunen pornokuvastoja ja vanhemmuutta pohtivassa luvussaan. Näissä kahdessa luvussa esitellään myös rep-

resentaatioanalyysin kannalta keskeisiä stereotyyppien ja vastakatseen kysymyksiä. Paikantumattoman ja jotakin kohteestaan paljastavan luen-
nann sijaan tulkinat – eikä vain representaatiot – nähdään muuttuvina, joskus tarkoitushakuisina ja aina kontekstisidonnaisina.

Pedagogisesta näkökulmasta katsoen aineiston valinta, koostaminen ja tulkitseminen olisivatkin voineet nousta huomattavasti keskeisimmiksi kysymyksiksi halki teoksen. Eri lukujen aineistot ovat selvästi erityyppisiä, ja lähtökohtien eroja purkamalla voitaisiin tuottaa hyödyllistä tietoa sekä aineiston rajaamisesta että perustelemisesta. Artikkelien näkökulmia olisi myös voinut pohjustaa selvemmin erillisiksi. Nyt esimerkiksi Mihail Bahtiniin viitataan kolmessa artikkelissa viidestä, mutta nämä käsittelyt eivät viime kädessä avaa tämän ajattelua sitä ennalta tuntemattomille lukijoille.

Selkein aineisto löytyy Iiris Ruohon artikkelista: analyysin kohteena ovat *Raid*-televisiosarjan mies- ja naisruumiiden kuvaukset ja sen lajityypilliset piirteet. Siinä missä naisruumiit ovat naurun kohteita tai romantisoituja kaipuun kohteita, miesruumiiden osana on heijastella yhteiskunnallisia suhdanteita. Ruohon aineisto ja näkökulma ovat selkeitä ja luenta tarkka. Myös toisen toimittajan, Marianna Laihon, aineisto on selvärajainen. Laiho käsittelee syövä, erityisesti rintasyövän, televisiokuvauksia sairautta koskevan representaatioperinteen osana. Aineistona on

ensisijaisesti yksi *Inhimillinen tekijä* -sarjan jakso sekä televisioelokuva *Tappava Säde*, joskin Laiho käsittelee lyhyesti myös muita kotimaisia tv-aineistoja. Luenta nostaa esille sairauskuvausten sukupuolittuneisuuden ja psykologisoivien, sairauden yksilöpsykologisilla juurilla spekuloiden selitysten ongelmallisuuden.

Vanhenevan (nais)ruumiin mediakuvauksia käsittelevä Irma-Kaarina Halonen käyttää aineistonaan naistenlehtiä ja sanomalehtiä, joiden representaatioissa hän näkee analogioita kauhu- ja tieteiselokuvien ruumisesityksiin. Halonen ei erityisemmin perustele käyttämäänsä runsaan vuosikymmenen aikana kokoamiaan esimerkkejä. Myös teoreettinen viitekehys on laava: kahden sivun aikana artikkelissa liikutaan Foucault'sta Grosziin, Butleriin, Hegeliin ja Kristevaan. Näkökulma liukuu linearisen ajan kritiikistä, 1800-luvun luokittelevista katseista ja panoptisesta tarkkailusta medikalisointiin ja nuoruusnormeihin, kosmettisista leikkauksista nuorten meikkaamiseen. Foucault'n tutkima panoptikon muuttuu tietystä historiallisesta arkkitehtuurista ja kurinpidollisesta järjestelmästä yleisemmäksi kasvatuskoneeksi ja kurilliseksi metaforaksi, jonka avulla Halonen hahmottelee mediakuvien valtaa vanheneviin ruumiisiin. Tee-
mojen runsaus, viitekehysten viittauksenomaisuus ja analyysiesimerkkien motivoimattomuus hankaloittavat artikkelin käyttöä opetustarkeoituksissa, eikä teksti pääse syvälle tärkeään ja kiinnostavaan aiheeseensa.

viitekehystä – eli kontekstualisointia – koskevat kysymykset nousevat akuteiksi niinkään Jussi Turtiaisen urheilvien naisten representaatioita käsittelevässä artikkelissa. Turtiaisen ensisijaisena aineistona ovat *Suomen Urheilulehden* vuosina 1919 ja 1929 julkaisemat, urheiluvia naisia kuvaavat pilapiirroukset, jotka olettavat naisellisuuden ja urheilun selkeää yhteensopimattomuutta. Historiallisena kehystetty tutkimus ei kuitenkaan pitäydy historiallisessa erityisyydessä, vaan lavenee modernia urheilukulttuuria koskevaksi tulkinnaksi. Turtiainen pohtii siis myös nykyisiä urheilijarepresentaatioita, jotka tosin ankkuroidaan hieman ongelmallisesti vuodelta 1980 olevaan esimerkkiin. Esimerkkien välinen 50 vuoden jakso tai uudemmassa esimerkistä vierähtänyt neljännesvuosisata eivät vaikuta päätelmien kannalta olennaisilta. Turtiaisen mukaan urheilua naista kuvataan joko groteskina välitilahahmona (1919 ja 1929 esimerkit) tai fetisoituna ja seksualisoituna ihanteellisen ruumiin kuvana (vuoden 1980 esimerkki). Kaksinapainen tulkintakehys tuntuu tuottavan kaksinapaisia lopputuloksia: ambivalentimmat esimerkit, kuten Eva Wahlströmin uudemmat mediaesiintymiset, eivät tähän jätteettömästi istu. Naisten urheilu ja erityisesti sen kilpailulliset ja aggressiiviset urheilumuodot nimetään tulenaroiksi (s. 53), mikä pätee varhaisempiin esimerkkeihin, muttei tavoita parhaalla tavalla nykyistä

urheilujournalismia tai -puhetta.

Useampi kirjan artikkeli olisi hyötynyt tarkemmasta viimeistelystä. Nykyisellään aihealueesta siirrytään toiseen siirtymää pohjustamatta. Myös kontekstualisoinnit jäävät paikoin keveiksi. Opikirjana *Median merkitsemät* olisi voinut korostaa viime vuosina mediatutkimuksessa puheena ollutta ja ruumiin representaatioiden ja niiden tulkinnan kannalta sangen keskeistä intersektionaalisuutta, eli sukupuolen nivoutumista muihin seksuaalisuuden, luokan, kansallisuuden tai entisyyden kaltaisiin identiteetikategorioihin. Näistä käsitellään lähinnä ikää ja ruumiinpainoa.

Teoksen yksittäiset artikkelit ovat aiheiltaan ja käsitteilytavoiltaan kiinnostavia. Kokonaisuutena *Median merkitsemät* kuitenkin kärsii jäsentymättömyydestä. Opikirjana se toiminee parhaiten kirjapaketin osana.

Susanna Paasonen